

Na obranu neuroestetiky se entuziasmus nehodí.

Odpověď Zdeňkovi Holému

Neuroestetika (a jiné pokusy o expanzi neurověd za hranice vlastního pole) vzbuzuje mezi mnoha vědci a vědkyněmi působícími v humanitních vědách podezření. Zpochybňována bývá její metodologie a obsah výzkumu a snad nejvíce rozpaků budí její ambice. Jsem přesvědčena, že na neuroskepticismus, jak tento soubor postavil nazval Murray Smith, je smysluplné reagovat jedním ze dvou způsobů: buď lze polemizovat s filozofickým rámcem, do něhož je neuroskepticismus zasazen. Anebo lze polemiku vedenou na „meta“ úrovni odložit a zapojit se do dění samého — zkusit, o čem lze mluvit, co lze popsat a nač se lze ptát v radikálně jiném kontextu, jaký ve vztahu k filmovědnému bádání představuje právě kontext neurovědeckého zkoumání.

Je třeba přiznat, že v neuroestetickém čísle *Iluminace* se o jasnou odpověď neuroskeptikovi (vedenou především po první linii) pokusil pouze Murray Smith. Autoři ostatních zařazených příspěvků (Patricia Pistersová a Adrian D'Aloia — a konec konců i Smith v druhé polovině svého článku) se váhavě a spíše v náznacích vydali po cestě druhé. Ta je, jak trefně poznamenává Zdeněk Holý, schůdnější, avšak rizikovější: závěry, které se zdají platné a důležité v kontextu neurověd, je obtížné přesadit se stejnou platností a přesvědčivostí do kontextu filmové teorie. Navíc hrozí nepochopení teorie, zkreslení výsledků a parazitování na domnělé vědeckosti dat. Takto však spojování neurověd a filmového bádání skutečně velice často vypadá a nedostatky, které Holý popisuje, studie napsané tímto způsobem opravdu zpravidla vykazují. Že se tato kritika týká právě autorů zařazených do *Iluminace*,

je však třeba podpořit konkrétními argumenty. A tíha důkazu přitom spočívá na autorovi kritické poznámky.

To, co Zdeněk Holý uvádí, však vede k jinému možnému vyústění, které je pro mne jako editora neméně nepříznivé: hrozí zde nařčení, že neuroestetické číslo *Iluminace* není ve skutečnosti dostatečně „neuro“. Je totiž docela možné, že by autoři uvedených studií, snad s výjimkou Smithe, ke svým závěrům dospěli i bez oněch nízkonákladových exkurzů do neurověd. Pokud by tato výtky zazněla, musela bych připustit, že je oprávněná. Na svou obranu (avšak méně na obranu svých autorů) mohu uvést jen to, že takový je, zdá se mi, stav věcí v současné filmové vědě, která se hlásí k neuroestetice. Problém redundance neurověd je však, jak se pokusím níže ukázat, méně závažný, než by se mohlo zdát.

Zdeněk Holý dále naznačuje, že pokud by editor k poli neuroestetiky přistupoval z jiného směru, totiž ze strany neurovědy, jež zkoumá film, tak by k takovému lapsu nedošlo. Velkoryse podotýká, že zádrhel byl možná čistě technický: snad jen proto, že jsem si přála omezit počet překladů, jsem nepřipravila „překladový blok toho nejlepšího z již publikovaných prací“. Je pravda, že jsem chtěla složit číslo z původních článků a překlady omezit na knižně vydané, a tedy hůře dostupné materiály. Musím ale zároveň přiznat, že jsem do *Iluminace* nezařadila více překladů také proto, že si oproti Zdeňkovi Holému nemyslím, že je z čeho vybírat. Film zůstává na okraji badatelského zájmu neurovědců a počet publikovaných prací je nízký.

Ráda bych však podotkla, že i na základě oněch několika málo studií, jež byly publiková-

ny, lze konstatovat, že neurovědci, kteří se zabývají filmovědnými tématy, budou — v obecné rovině — čelit podobným problémům, před jakými Zdeněk Holý varuje vědce filmové, totiž možnosti, že si z filmové vědy pouze „vyzobnou“ ke své smůle nějaký „problematický objev“, který navíc v odlišném kontextu nešetrně zbaví jeho původní přesvědčivosti. Příkladem zde může být právě ona studie, kterou Zdeněk Holý převedl do češtiny¹⁾ — v mnoha ohledech ukázková práce pečlivě připraveného výzkumu, jehož výsledky ovšem neposkytly filmovému vědci žádný nový vhled. Lidové rozlišování filmové produkce na více či méně manipulativní snímky, které autoři studie „dokazují“ pomocí měření mozkové aktivity skupiny diváků, nenajde totiž jako takové ve filmové vědě valného využití. Pro ni je taková distinkce příliš hrubá a při absenci určitého teoretického kontextu v podstatě nesmyslná.

Je tomu tedy tak, že neuroestetika nemá šanci? Neměla jsem snad „svůj“ tematický blok nazvat „Proti neuroestetice“? Jak jsem již naznačila ve svém editoriale, domnívám se, že vymezování problémů, které přirozeně volají po setkání neurověd a filmu, teprve probíhá. Články, které jsem do bloku zařadila, přitom naznačily, že styčnou plochou mezi filmem a neurovědou mohou být jisté vrozené mechanismy lidského organismu, jako je například úlek. Taková odpověď může být problematická a rozhodně není konečná. Bez toho, aby se ať už filmový vědec nebo neurovědce (a nejlépe oba společně) pokusili o nějaké vymezení problému, který je zajímá, však žádná neuroestetika filmu dělat nepůjde. Až problém sám ukáže, vyžaduje-li jeho řešení neurovědu nebo film; na výše zmíněnou hrozbu redundance neurověd nelze odpovédět jednou provždy, ale stejně tak ani ona nemá bezvýjimečnou platnost.

Rétorika apriorního zatracování role neurověd v humanitních disciplínách nachází svůj protějšek v nezřízeném optimismu. Obě polohy jsou přitom pro neuroestetiku podobně nepříz-

nivé, protože jedna vyvolává druhou a na vlastní výzkum pak nezbývá čas. Pokud mi Zdeněk Holý na závěr své v mnoha ohledech zasloužené kritiky vyčítá, že jsem se pokusila „zahrnout neurovědy do humanitních oborů, ovšem tak, aby se to nepřehnalo a autonomie humanitních věd byla zachována,“ pak podněcuje právě ten typ diskuze, který odvádí pozornost od daleko zajímavějších problémů — třeba těch, které se týkají mrkání.

Tereza Hadravová

1) Uri Hasson – Ohad Landesman – Barbara Knappmeyer – Ignacio Vallines – Nava Rubin, David J. Heeger, *Neurocinematics: The Neuroscience of Film. Projections: The Journal for Movies and Mind* 2, 2008, č. 1, s. 1–26. (český překlad in *Kino-Ikon* 2010, č. 1, s. 81–106.)